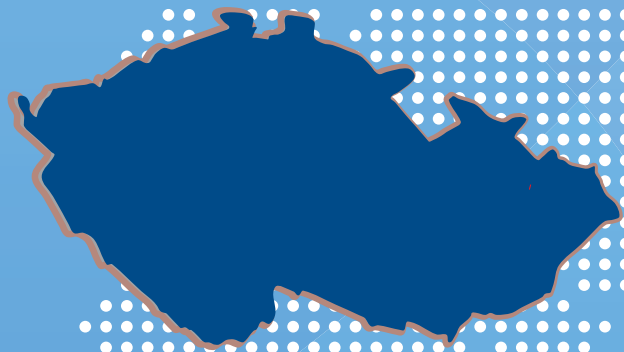

Decentralizovaná
rozvojová
spolupráce
českých
samospráv:

STUDIE

Decentralizovaná rozvojová spolupráce českých samospráv: **studie**

Studii pro SMO ČR zpracovali:

Mgr. Otto Mertens (MEPCO)

Mgr. Šárka Řečková (SMO ČR)

Praha, červen 2014

ČESKÁ REPUBLIKA
POMÁHÁ

Svaz měst a obcí
SMO
ČESKÉ REPUBLIKY

OBSAH

<i>1. Úvod</i>	5
<i>2. Decentralizovaná rozvojová spolupráce v EU</i>	7
2.1 Případová studie: Nizozemsko	10
<i>3. Zahraniční rozvojová spolupráce v ČR</i>	12
3.1 Případová studie: Valašské Meziříčí	15
3.2 Případová studie: Čermná nad Orlicí	16
3.3 Případová studie: Litoměřice	17
<i>4. Průzkum zahraniční rozvojové spolupráce měst a obcí v ČR</i>	19
4.1 Zkušenosti českých měst a obcí	20
4.2 Budoucnost české decentralizované spolupráce	22
<i>5. Financování decentralizované rozvojové spolupráce českých municipalit</i>	26
<i>6. Závěr</i>	29
<i>7. Seznam použitých zdrojů</i>	33
<i>8. Seznam zkratk a akronymů</i>	34

1. ÚVOD

„Se svými rozhodovacími pravomocemi a rozpočtovou autonomií se místní samosprávy postupně stávají samostatně činnými také v mezinárodním prostředí. Stejně tak evropská integrace a mizení politických hranic otevírá příležitosti pro meziobecní a meziregionální mezinárodní spolupráci jaká zde ještě nikdy nebyla.“¹

Zahranční rozvojová spolupráce (dále ZRS) místních samospráv², tj. decentralizovaná rozvojová spolupráce, je relativně novým jevem. V původních patnácti zemích EU má tradici přibližně 30 let, v ČR se objevuje zatím sporadicky. Příčiny tohoto stavu je třeba hledat v rozdílném historickém vývoji, ale také v podpoře takovéto formy spolupráce z centrální úrovně.

Je zřejmé, že v důsledku decentralizace, která proběhla či probíhá ve většině zemí EU, se budeme setkávat s decentralizovanou rozvojovou spoluprací stále častěji. Na rozdíl od orgánů centrální státní správy mají totiž místní samosprávy jednu zásadní výhodu – přímou znalost místního prostředí, jež je pro udržitelný rozvoj zcela klíčová. Jinak řečeno, většina výzev, kterým dnes čelíme (neekologická likvidace odpadu, potravinová bezpečnost, dosažení trvale udržitelného rozvoje apod.), má teritoriální dimenzi vyžadující efektivní územní samosprávu. Tyto problémy v souvislosti s rostoucí urbanizací kladou zátěž a zároveň zodpovědnost především na místní a regionální

samosprávy v rozvojových zemích, jimž jejich protějšky z rozvinutých zemí mohou v rámci rozvojové spolupráce snadněji pomoci.

Cílem studie je poukázat na rostoucí úlohu českých municipalit v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce. Předkládaná studie by měla přispět k větší informovanosti českých měst a obcí zajímajících se o českou rozvojovou spolupráci či zvažujících své zapojení v této oblasti. Rovněž by měla poskytnout klíčovým aktérům české a evropské rozvojové spolupráce přehled o decentralizované rozvojové spolupráci v ČR a jejím aktuálním stavu. Jde o vůbec první studii, která mapuje současný stav v této oblasti, jenž byl doposud v řadě informačních materiálů, odborných analýz a studií se zaměřením na rozvoj značně opomíjen. Na druhé straně se studie pokouší načrtnout konkrétní doporučení, která mohou vést k intenzivnějšímu zapojování českých samospráv do zahraniční rozvojové spolupráce ČR.

Studie, jež je jedním z výstupů projektu „Podpora zapojení měst a obcí ČR do zahraniční rozvojové spolupráce“, je rozdělena do pěti částí. První část je věnována vývoji decentralizované rozvojové spolupráce v evropském měřítku, kde je tato forma spolupráce uznávaným doplňkem

1) *Proslov Leena Verbeeka*, 2013.

2) V předkládané studii jsou pro termín města a obce používány ekvivalenty: municipality a (místní) samosprávy.

jednotlivých národních rozvojových politik. Tato část je také doplněna o konkrétní příklad dobré praxe z Nizozemska, kde se osvědčilo zavedení strukturálního modelu podpory decentralizované spolupráce. Ve druhé části je představen koncept ZRS ČR včetně příkladů dobré praxe dvou českých měst a jedné obce. Třetí část je věnována analýze výsledků průzkumu o ZRS českých měst a obcí, jenž byl jedním z výstupů výše zmiňovaného projektu. Právě tato část představuje aktuální zkušenosti českých municipalit v této oblasti a jejich potenciál do budoucna. Výčet možností financování de-

centralizované spolupráce v ČR je uveden v předposlední části. Studii uzavírá sada doporučení pro další postup v této oblasti, která jsou adresována státním institucím utvářejícím zahraniční rozvojovou spolupráci ČR, Svazu měst a obcí ČR a místním samosprávám.

2. Decentralizovaná rozvojová spolupráce v EU

V posledních 20 letech se v Evropě začíná prosazovat nový fenomén – zahraniční rozvojová spolupráce municipalit. Jak již bylo zmíněno v úvodu, tato forma spolupráce je v Evropě označována jako decentralizovaná rozvojová spolupráce.³

Města a obce vynakládají nemalé prostředky na projekty v rozvojových zemích a jsou schopny efektivně poskytovat jak expertní, tak materiální pomoc a podporu svým partnerům v rozvojových či rozvíjejících se zemích. V důsledku rostoucí urbanizace centrální vlády nemohou a nebudou schopny efektivně řídit rozvoj na úrovni regionů či měst. Ze své podstaty jsou ze všech veřejných institucí nejbližší občanům právě místní samosprávy, neboť k nim mají jisté povinnosti, a z tohoto důvodu znají nejlépe jejich potřeby. Jako jediní institucionální aktéři představují kontinuitu a komplexní přístup. **Municipality jsou tím aktérem, který má možnost ovlivňovat místní rozvoj v mnoha oblastech, jakou jsou například doprava a infrastruktura, zdravotnictví a sociální služby, kultura a vzdělávání, životní prostředí a odpadové hospodářství, vodní hospodářství, strategické plánování a další.**

Decentralizace a přesun moci z centra do regionů není jednoduchý a často naráží na neochotu vlád vzdát se části svých kompetencí a financí potřebných pro jejich vykonávání. Řada samospráv v rozvojových zemích tak nemá dostatek pro-

středků, kapacitu či zkušenosti na to, aby mohla dobře vládnout a poskytovat kvalitní služby svým občanům. Naopak řada měst v EU disponuje velkou expertní znalostí, která představuje značný potenciál pro rozvojovou spolupráci. Jejich přidaná hodnota byla shrnuta již ve sdělení Evropské komise nazvané *Místní samosprávy: aktéři pro rozvoj* z roku 2008. Dle ní místní samosprávy:

- mohou být katalyzátory změn,
- mají potenciál vytvářet dlouhodobá partnerství,
- reagují na místní potřeby,
- mají schopnost vytvářet mnohostranná partnerství,
- mohou vytvářet osvětovou činnost.⁴

Je nutné také zmínit, že místní samosprávy v EU vynakládají na rozvojovou spolupráci nemalé částky. Jejich výše zachycuje tabulka 1⁵. Kromě toho řada národních vlád finančně podporuje aktivity svých samospráv v rozvojových zemích – takové programy existují například v Nizozemsku, Švédsku, Norsku, Finsku, Belgii, Španělsku či Francii.

3) Lze se setkat i s označením mezinárodní spolupráce municipalit (*Municipal International Cooperation*, tzv. *MIC*). Toto označení je běžné například v Norsku.

4) *Local authorities: actors for development*, 2008.

5) Údaje se vztahují k roku 2006.

Tab. 1: Výše prostředků věnovaná na zahraniční rozvojovou spolupráci evropskými samosprávami

Země	Celková částka (mil. EUR)	Podíl oficiální rozvojové pomoci (%)
Španělské samosprávy	443	14,8
Německé samosprávy	764	10
Belgické samosprávy	65	4
Francouzské samosprávy	150	1,5

Zdroj: Zpracováno autory dle *Local authorities: actors for development*, 2008.

Zvýšených aktivit místních samospráv v rozvojové spolupráci si je vědoma i Evropská komise, jež kromě vytvoření zvláštního dotačního titulu pro místní samosprávy vyzvala k zahájení strukturovaného dialogu v této oblasti. Tento dialog probíhal v letech 2010–2011 a jeho cílem bylo identifikovat hlavní výzvy, kterým čelí organizace občanské společnosti (*Civil society organisations*, tzv. *CSO*) a místní samosprávy zapojené do rozvojové spolupráce, a najít cestu k zefektivnění jejich činností.⁶ Dialog zapojoval vlády členských států EU, zástupce Evropské komise, Evropského parlamentu a samozřejmě místní samosprávy a *CSO* – celkem 700 účastníků z celého světa. Výstupem tohoto dialogu byla závěrečná studie, která formovala řadu doporučení jednotlivým zapojeným aktérům.⁷

Kromě uznání role místních samospráv v EU jako důležitých hráčů v rozvojové spolupráci, k němuž došlo ze strany EU v roce 2008, Evropská komise od minulého roku (2013) intenzivně zohledňuje ve svých rozvojových politikách potřeby místních samospráv v zemích mimo EU, kam pomoc směřuje. Násle-

dující výčet pochází ze zprávy Evropské komise nazvané *Posilování místních orgánů v partnerských zemích za účelem zlepšení správy věcí veřejných a účinnějšího dosahování výsledků v oblasti rozvoje*, která komentovala čtyři potřeby, nezbytné pro úspěšný rozvoj místních samospráv v recipientských zemích.⁸

1. Decentralizace

EU bude podporovat decentralizaci v rozvojových zemích zejména s ohledem na porozumění ekonomickým podmínkám v daném místě. Kromě toho se EU bude zaměřovat také na vytvoření podpůrného legislativního a politického prostředí nutných pro úspěšnou decentralizaci a na rozvoj kapacit místních samospráv. S tím souvisí také fiskální decentralizace, která je strategickou oblastí, jež může přispět k úspěšnému procesu celkové decentralizace.

2. Posilování kapacit místních samospráv

Kapacita místních samospráv je rozdělena do tří úrovní – personální, institucionální, organizační. První úroveň se týká lidí a je ovlivněna schopnostmi, zkušenostmi a postoji úředníků a politiků z místních

6) *Structured Dialogue. Concluding paper*, 2011.

7) Více viz *Structured Dialogue. Concluding paper*, 2011.

8) *Empowering Local Authorities in partner countries for enhanced governance and more effective development outcomes*, 2013.

samospráv. Na institucionální úrovni kapacita závisí na strukturách a operačních postupech, které řídí práci lidí. A konečně na organizační úrovni je kapacita ovlivněna politickým a legislativním prostředím a pravidly a praktikami, na základě kterých se řídí vztahy mezi jednotlivými aktéry. Podpora EU bude směřovat zejména do oblastí zodpovědného poskytování služeb a finančního řízení. Důraz bude kladen také na spolupráci mezi jednotlivými samosprávami v rámci země či regionu a na zapojení asociací místních samospráv.

3. Udržitelná urbanizace

Přesun obyvatelstva z venkovských oblastí do městského prostředí je fenomén, který bude nadále pokračovat. Zejména se bude jednat o přesun chudších vrstev obyvatelstva v rozvojových zemích a s tím související nároky na jejich adekvátní bydlení, dostupnost služeb, bezpečnost apod. Témata, která musí místní samosprávy řešit jako důsledek zmíněného vývoje, se dotýkají především sociálního začleňování, územní koheze a životního prostředí. EU se bude zaměřovat specificky také na podporu samotného využití a ohodnocení půdy včetně vytváření katastrů a registrů. Aktuální informace o vlastnictví pozemků a nemovitostí přispějí k transparentnosti při jejich využívání či převodech a díky efektivnímu výběru daní zvýší fiskální kapacitu místních samospráv.

4. Asociace místních samospráv

Důležitý je vznik asociací místních samospráv. Ty mohou být nápomocné při dosahování dobrého vládnutí a rozvoje

vých výstupů na lokální úrovni. V mnoha rozvojových zemích jsou asociace slabé či vůbec neexistují, přitom právě tato uskupení hrají klíčovou úlohu ve vztahu k místním samosprávám – fungují jako obhájce zájmů místních samospráv na centrální úrovni, lobují za větší míru decentralizace, koordinují diskuse a setkávání svých členů, jsou místem pro sdílení dobré praxe, kontrolují kvalitu poskytovaných služeb místními samosprávami občanům apod. Podle EU by tak asociace místních samospráv měly být více zapojené do programování národních a lokálních priorit stejně jako do implementace programů financovaných z EU. EU by také měla usnadňovat tvorbu partnerství mezi asociacemi v zemích EU a mimo ni.

Sdělení Evropské komise z roku 2013 rovněž reflektuje skutečnost, že místní orgány členských států EU⁹ stále častěji jednají jako dárci rozvojové spolupráce. EU proto navrhuje, aby se tito aktéři spojili a využili své expertní znalosti s cílem systematizovat a zefektivňovat rozvojovou spolupráci na místní úrovni v recipientských zemích.¹⁰ Zastřešujícím orgánem pro tyto aktivity by dle EU měl být především Výbor regionů. Zároveň tímto sdělením EU potvrdila nezastupitelnou roli místních orgánů členských států EU při podpoře rozvoje vzdělávání a zvyšování informovanosti mezi občany.

9) Výraz „místní orgány“ zahrnuje různé úrovně správy, např. vesnice, obce, okresy, kraje, provincie, regiony atd. V tomto kontextu je myšlena obecní úroveň, která je obecně nejnižší vládní úrovní systému veřejných institucí a je občanům nejbližší.

10) *Empowering Local Authorities in partner countries for enhanced governance and more effective development outcomes*, 2013.

Decentralizované spolupráci se v evropském měřítku věnují také dvě další instituce – Rada evropských obcí a regionů (*The Council of European Municipalities and Regions*, dále CEMR) a Platforma. CEMR v současnosti sdružuje 57 asociací místních samospráv¹¹ ze 41 zemí. Mezi její stěžejní cíle patří především ovlivňování evropské legislativy, podpora spolupráce a výměna zkušeností. V souvislosti s tím se CEMR angažuje i v oblasti podpory decentralizované spolupráce.

CEMR stojí za založením konsorcia akτέρů z řad evropských místních orgánů činných v rozvojové oblasti, tzv. Platformy. Ta byla založena na popud Evropské komise v roce 2008. Platforma představuje nástroj pro koordinovaný postoj místních a regionálních samospráv a jako taková je její činnost velmi provázána s činností

CEMR. Mezi členy Platformy patří například města Paříž, Nantes či Lyon, provincie Barcelona, Fórum místních samospráv *Commonwealthu* nebo německá, vlámská, italská, francouzská, rumunská, španělská či nizozemská asociace místních samospráv či samotná CEMR¹².

Platforma koordinuje pozice svých členů vůči evropským institucím v oblasti definování a implementace evropských rozvojových politik, vede dialog s Evropskou komisí, posiluje zapojení místních samospráv do evropských rozvojových programů a slouží jako fórum pro výměnu zkušeností v oblasti decentralizované spolupráce. Členem Platformy jsou místní a regionální samosprávy, národní asociace, ale i mezinárodní asociace místních samospráv (jako je např. CEMR, UCLG), jež jsou činné v rozvojové oblasti.

2.1 Případová studie: Nizozemsko

Nizozemské municipality jsou významným aktérem v oblasti decentralizované spolupráce již řadu let. Jejich decentralizovaná rozvojová spolupráce nabývá nejčastěji tří forem/podob. První lze popsat jako iniciativu zespodu, v rámci níž si priority určují samotní aktéři – nizozemská města. Slabinou takové spolupráce je její malý rozsah, dopad pomoci a obtížná kontrola kvality poskytované pomoci/spolupráce. Druhá forma je smíšená a priority zde určuje Zahraniční agentura asociace místních samospráv (*VNG International*) ve spolupráci s dánskými městy. Výhodou této formy je její vyšší efektivnost a udržitelnost. Třetí forma je konzultační, kdy ministerstvo zahraničí určuje

priority a geografické zaměření spolupráce a města poskytují své expertní znalosti. Slabinou této formy je vzdálenost projektů od samotných aktérů, neboť priority určuje někdo jiný. Je také poměrně administrativně náročná.

Ilustračním příkladem druhé varianty je program *Logo East*, jehož cílem bylo zvýšit kapacitu místních a regionálních samospráv v Rumunsku, Bulharsku, Turecku, Ukrajině, Srbsku, Černé Hoře a Rusku a připravit je na převzetí zodpovědností,

11) Včetně Svazu měst a obcí ČR.

12) Více o Platformě viz oficiální stránky Platformy: <http://www.platforma-dev.eu>.

kteřé vyplývají z decentralizačních reforem ve jmenovaných zemích. Výměna zkušeností probíhala mezi samosprávami v Nizozemsku a cílovými zeměmi na základech již vybudovaných mezinárodních partnerství podle principu „*colleague-to-colleague*“. V několika případech se do trilaterální spolupráce zapojila také česká města (např. město Pardubice v rámci rozvojového projektu v bulharském Perniku).

Program trval dva roky a byl plně financován nizozemským ministerstvem zahraničí. Jeho přípravu a implementaci mělo na starosti VNG *International*. Podpořeno bylo 30 projektů spolupráce jednotlivých samospráv, přičemž horní hranice 90 až 100 % grantu na jeden projekt činila 70 000 eur. Celková částka grantu na tento program dosahovala více než 7 mil. eur na období čtyř let. Tematicky se program věnoval oblasti dobrého poskytování služeb občanům, sociální oblasti, oblasti podnikání, vodního hospodářství, informování veřejnosti, eGovernmentu aj.

Logo East nebyl jediný program tohoto typu, který spravovalo či spravuje VNG *International*. Na africké státy byl zaměřen program *Logo South* (2003–2010) a v současné době VNG *International* spravuje nový program na zvyšování kapacit místních samospráv (2012–2016). Tematicky se program věnuje oblasti bezpečnosti potravin, vodního hospodářství, bezpečnosti, reprodukce, sexuální výchovy a práv občanů. Tato témata se překrývají s prioritními oblastmi zahraniční rozvojové spolupráce Nizozemska. Geograficky se program zaměřuje na osm afrických zemí, Nikaraguu a Palestinu.

3. Zahraniční rozvojová spolupráce v ČR

Zahraniční rozvojová spolupráce je jedním z hlavních nástrojů podpory rozvoje v chudších částech světa. Představuje pomoc vyjádřenou transferem financí, materiálu, expertní nebo technickou asistencí za účelem dlouhodobého udržitelného rozvoje partnerských zemí. ZRS ČR je zároveň integrální součástí zahraniční politiky a jako taková musí přispívat k naplňování jejich sledovaných cílů.

Výchozí bod pro formulaci české rozvojové spolupráce představují Rozvojové cíle tisíciletí (*Millenium Development Goals*, tzv. *MDGs*), k jejichž plnění se ČR přihlásila. Strategickým cílem české rozvojové politiky je dle Koncepce ZRS 2010–2017¹³ odstraňování chudoby, podpora bezpečnosti a prosperity, podpora demokratických forem vládnutí, dodržování lidských práv, udržitelný ekonomický růst a zapojování rozvojových zemí do mezinárodního obchodu, sociální rozvoj a péče o životní prostředí prostřednictvím efektivního partnerství, které umožní chudým a málo rozvinutým zemím realizovat jejich rozvojové cíle.¹⁴

V letech 2007 až 2010 došlo k institucionální transformaci systému ZRS, jejímž hlavním znakem bylo sjednocení odpovědností a pravomocí, ale i rozpočtu zahraniční rozvojové spolupráce do gesci Ministerstva zahraničních věcí ČR (dále MZV), konkrétně Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci, a oddělení koncepční a implementační funkce zřízením České rozvojové agentury (dále ČRA)

jako implementační složky systému ZRS. MZV se věnuje koncepční, řídicí a kontrolní funkci, zatímco ČRA se zaměřuje na implementační složku spojenou s realizací projektů ZRS v gesci MZV. Mimo to byla v roce 2008 zřízena Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci, která působí jako mezirezortní koordinační orgán v rámci ZRS. Významnými aktéry ZRS jsou také zastupitelské úřady, nevládní neziskové organizace (dále NNO), které zastřešuje České fórum pro rozvojovou spolupráci (FoRS), podnikatelské subjekty, které zastupuje Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci (PP ZRS), a v menší míře také univerzity.

V rámci dvoustranné spolupráce se aktivity české ZRS soustředí ve dvou skupinách zemí. Jedná se o:

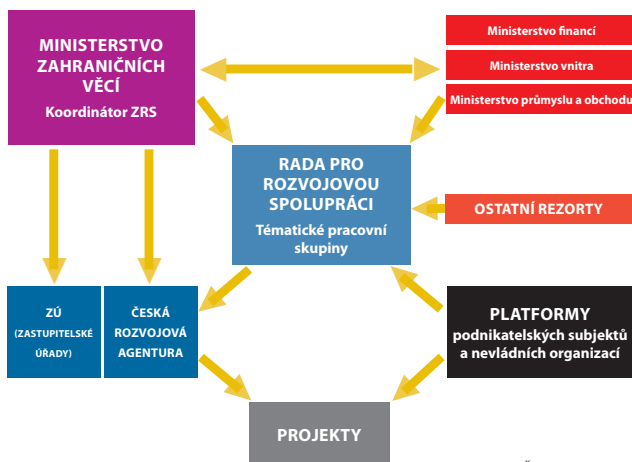
- země programové: Afghánistán, Bosna a Hercegovina, Etiopie, Moldavsko a Mongolsko
- země projektové: Gruzie, Kambodža, Kosovo, Palestinská autonomní území a Srbsko.

Kritéria výběru jednotlivých zemí zohledňují následující aspekty: postavení dané země v celkovém kontextu zahraniční

13) Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR je oficiálním dokumentem určujícím politiku ZRS na určité několikaleté období. Kromě definování politiky ZRS obsahuje pravidla a programy spolupráce v prioritních zemích a sektorech.

14) *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010-2017.*

Schéma 1: Institucionální zajištění zahraniční rozvojové spolupráce České republiky

Zdroj: Česká republika pomáhá, 2013.

politiky ČR, potřebnost rozvojové spolupráce na straně partnerské země, připravenost země pomoc přijímat a zohlednění dělby práce s ostatními dárči. Rozdělení na programové a projektové země spočívá v existenci programu spolupráce u první skupiny zemí – tento program vytváří ucelený soubor aktivit a respektuje místní rozvojové strategie. U druhé skupiny zemí probíhá spolupráce na bázi jednotlivých projektů a program spolupráce není vytvářen.

Vedle nich Konceptce české ZRS pro období 2010–2017 uvádí také tzv. *phase out* země, v nichž jsou postupně ukončovány rozvojové aktivity ČR. Jde o bývalé prioritní země, tj. Angolu, Jemen, Vietnam a Zambii.

Mezi sektorové priority české ZRS patří: životní prostředí, zemědělství, sociální rozvoj (včetně vzdělávání, sociálních a zdra-

vozních služeb), ekonomický rozvoj (včetně energetiky) a podpora demokracie, lidských práv a společenské transformace. Takto stanovené sektorové priority berou v úvahu zkušenosti ČR z dřívějších období spolupráce a vycházejí z komparativních výhod ČR. Jednou z těchto výhod je právě zkušenost s procesem politické, ekonomické a společenské transformace. Sektorové priority zároveň reflektují obecné priority mezinárodního společenství dané zejména základním dokumentem v této oblasti, a to MDGs.

Kromě bilaterální pomoci poskytuje ČR prostředky také na mnohostrannou pomoc, jež je realizována skrze mezinárodní organizace, jako je např. OSN a její přidružené agentury a programy, EU, mezinárodní finanční instituce apod.¹⁵

15) Více viz *Konceptce zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010–2017*.

Tab. 2: Objem vynaložených prostředků podle jednotlivých zemí (TOP 10)

Země	Objem vynaložených prostředků (tis. Kč)	Objem vynaložených prostředků (tis. USD)	Podíl na dvoustranné ODA ČR
Afgánistán	248 106,78	12 698,48	19,11 %
Moldavsko	95 347,40	4088,03	7,35 %
Mongolsko	79 364,06	4 061,97	6,11 %
Bosna a Hercegovina	61 874,64	3 166,84	4,77 %
Etiopie	60 618,48	3 102,55	4,67 %
Gruzie	51 353,94	2 628,37	3,96 %
Ukrajina	49 627,28	2 540,00	3,82 %
Srbsko	46 488,13	2 379,33	3,58 %
Kosovo	44 184,86	2 261,45	3,40 %
Palestinské autonomní území	32 824,91	1 680,03	2,53 %

Zdroj: Česká republika pomáhá, 2013.

Multilaterální spolupráce je využívána především pro řešení rozvojových problémů, jež vyžadují koordinovaný globální přístup (např. ochrana životního prostředí, boj proti epidemiím, migrace apod.).

Celkový objem finančních prostředků, které ČR vydala v roce 2012 na ZRS, činil 4,29 mld. Kč. Z toho je alokováno na multilaterální pomoc 70 % prostředků a bilaterální pomoc 30 %. Mnohostranná pomoc svým objemem dlouhodobě převažuje nad dvoustrannou pomocí. Tradičním důvodem je její mandatorní charakter (ČR se k platbám zavázala a nelze je ad hoc rušit) a rostoucí český příspěvek do rozpočtu EU, především do Evropského rozvojového fondu, tzv. EDF (a tím i jeho část určená na rozvojové účely), který představuje nejvýznamnější součást české mnohostranné oficiální rozvojové pomoci.

Z analýzy koncepčních dokumentů věnovaných ZRS ČR vyplývá, že tyto do-

kumenty nezhledňují roli ani specifické postavení místních samospráv. Chybí o nich zmínka jako o možných realizátorech ZRS či jako o partnerech pro koncepční spolupráci. Důvod lze spatřovat ve skutečnosti, že české samosprávy nejsou v současné době v rozvojové oblasti dostatečně činné, resp. nejsou vidět ani slyšet, a rozvojové aktivity vykonává pouze několik českých municipalit. Je nutné přiznat, že aktivity českých měst a obcí byly doposud často roztržštěné, jednorázové nebo spíše formální. Několik příkladů dobré praxe českých municipalit je však možné uvést.

3.1 Případová studie: Valašské Meziříčí¹⁶

Valašské Meziříčí dlouhodobě spolupracuje se třemi městy z jihovýchodní Evropy: Budva (Černá Hora), Sevlievo (Bulharsko) a Čačak (Srbsko). Každý rok město zpracovává jednotlivé programové listy spolupráce pro tato města. Každý programový list obsahuje přehledný seznam plánovaných aktivit. U každé aktivity je uveden její stručný popis, termín konání, způsobilé výdaje, způsob financování a odhadované náklady jak Valašského Meziříčí, tak recipientského města.

Město se snaží vytvářet širokou škálu aktivit v mnoha oblastech (kultura, sport, spolupráce úředníků, životní prostředí, sociální oblast) a především udržovat všechna partnerství v živé podobě, což podporují pravidelné návštěvy vedení spolupracujících měst. Zajímavé je řešení financování těchto návštěv. Platí pravidlo, že dopravu si hradí vždy vysílající strana, zatímco veškeré ostatní náklady hradí strana přijímající.

Decentralizovaná rozvojová spolupráce města Valašské Meziříčí zahrnuje následující oblasti:

1. Sociální oblast, školství, sport a kultura

Delegace měst a občané se účastní různých kulturních akcí (pravidelných a jednorázových), jako jsou bulharský Nový rok, výstava sklářské školy v Sevlievu, Dny města Valašského Meziříčí, Dny černohorské kuchyně, Dny Budvy a Dny města Čačak.

V rámci středního školství probíhají již několik let reciproční odborné praxe studen-

tů a mistrů odborného výcviku SOU potravinářských oborů ISS COP Valašské Meziříčí v Budvě a naopak ve Valašském Meziříčí.

2. Zástupci města a úředníci

Probíhají pravidelné návštěvy ve všech spolupracujících městech a ve Valašském Meziříčí.

Mezi městy Sevlievo, Čačak a Valašské Meziříčí probíhá výměna úředníků specializujících se na projektové řízení a dotační problematiku. Výměnu (týdenní stáže) financují příslušná města ze svého rozpočtu.

Z připravených projektů lze zmínit *twinningový* projekt, financovaný bulharským Ministerstvem pro místní rozvoj, který byl zaměřený na úředníky a podporu zavádění dobrých praxí ve společných zájmových oblastech, či projekt „Zlepšení práce a služeb místní samosprávy zavedením elektronických služeb“, zaměřený na výměnu úředníků v oblasti strategického řízení z města Čačak a Valašského Meziříčí.

3. Podnikatelé a ekonomika

V této oblasti došlo k účasti podnikatelů z Valašského Meziříčí na veletrhu malých a středních firem v Srbsku a uskutečnilo se rovněž několik soukromých pracovních návštěv českých podnikatelů z Valašského

16) Zpracováno dle *Současné trendy v partnerství měst a obcí*, 2012. Případová studie aktualizována dle *Prezentace města Valašské Meziříčí*, 2014.

Meziříčí a okolí s podnikatelskými subjekty v Čačaku.

Dále se rozvíjejí kontakty s firmou CINI Čačak (vytápěcí technika) a jiné kontakty vznikají v oblasti zdravotní komunikace – firma Datacom Valašské Meziříčí. Mlékárna Valašské Meziříčí navázala kontakty s firmou v Čačaku, která by pro mlékárnu mohla v budoucnu vyrábět ovocné sirupy do jogurtů, neboť je v oblasti Čačaku nejvýznamnějším producentem ovoce a lesních plodů.

4. Zemědělství a životní prostředí

Zde lze jmenovat projekt v zemědělské oblasti „Rozvoj integrované ochrany zemědělství před škůdci, chorobami a přírodními katastrofami“ probíhající ve spolupráci s Čačakem. Tento projekt byl podpořen EU v rámci programu *Exchange 3*.

Významnou událostí byla Mezinárodní environmentální konference ve Valašském Meziříčí (2009), které se zúčastnili zástupci všech spolupracujících měst. Kromě odborné konference byl pro za-

hraniční delegace připraven bohatý doprovodný program: workshopy na téma odpadového hospodářství a obnovitelných zdrojů energie, exkurze v meziříčských firmách Schott solar, Ponast nebo návštěva letního koupaliště s představením úspěšného projektu spolufinancovaného z evropských zdrojů „Zelená pro Beskydy – využití solárních kolektorů“.

Přínosem pro Valašské Meziříčí jsou zkušenosti srbských partnerů z realizace evropských projektů. Za poslední dva roky získalo město Čačak z evropských projektů a fondů přibližně 20 milionů eur díky realizačnímu týmu, který má s těmito projekty velké zkušenosti.

5. Kluby

Spolupráce se Sevlievem a Čačakem je natolik populární, že za účelem její větší podpory, dalšího rozšiřování a propagace byly ve Valašském Meziříčí založeny dva kluby: Klub přátel Sevlieva a Bulharska a Klub přátel Čačaku a Srbska. Jejich aktivity probíhají především v kulturní a osvětové oblasti.

3.2 Případová studie: Čermná nad Orlicí¹⁷

Myšlenka dlouhodobé rozvojové spolupráce vznikla při podpisu smlouvy o spolupráci mezi Stálou konferencí měst a obcí Srbska a Svazem měst a obcí ČR v roce 2002. V témže roce byly navázány kontakty mezi obcí Čermná nad Orlicí, obcí Kruščica a Češko Selo, které byly stvrzeny v roce 2004 podepsáním Deklarace o vzájemné spolupráci na velvyslanectví v Bělehradě. Jedním z důvodů navázání

spolupráce s těmito obcemi byla místní početná česká menšina.

Spolupráce se zaměřuje na několik oblastí: školství a tělovýchova, veřejná správa, zdravotnictví, humanitární pomoc, hospodářství a kultura. Na konkrétních

17) Převzato ze *Současné trendy v partnerství měst a obcí*, 2012.

aktivitách se podílí jak obec Čermná nad Orlicí, tak Královéhradecký kraj, který například přispěl na opravu školy v Kruščici nebo na nákup strojů pro péči o veřejnou zeleň v téže obci.

Obec Čermná nad Orlicí finančně podpořila v obci Češko Selo rekonstrukci Obecního úřadu, rekonstrukci bývalé školy na muzeum a ubytovnu. Dalším společným projektem byla rekonstrukce fotbalového hřiště, kde bylo zbudováno veřejné osvětlení a rovněž část areálu přebudována na dětské hřiště. Obec Čermná nad Orlicí také pomáhala s vybudováním telekomunikační infrastruktury (internet, telefon) v obci Češko Selo a společně s českým velvyslanectvím v Srbsku podpořila zavedení obecního vodovodu v obci.

Obce organizují pravidelná setkání, při kterých dochází k výměně zkušeností s řízením a fungováním obcí a k plánování dalších společných akcí. Spolupráce se také rozvíjí v kulturní oblasti, konkrétně při vzájemných návštěvách, koncertech

a vystoupeních folklorních souborů. Každoročně se také děti z obou srbských obcí pravidelně účastní letního tábora, který v Čermné nad Orlicí organizuje hnutí Brontosaurus.

Jednotlivé aktivity v rámci spolupráce řídí starosta obce Čermná nad Orlicí a předsedové obcí Kruščica a Češko Selo. **Hlavním významem spolupráce je pomoc, kterou obec Čermná nad Orlicí přispívá svým srbským partnerům při transformaci a demokratických reformách. Jedná se především o pomoc ve smyslu sdílení dobrých a špatných zkušeností z ČR, ale také v oblasti drobné investiční pomoci.** Výměna zkušeností probíhá na dobrovolném základě a nabízí možnost inspirace.

Velký přínos spočívá rovněž ve vnímání této spolupráce občany všech zapojených obcí, mezi kterými panují vřelé vztahy. Občané v Čermné nad Orlicí považují pomoc své obce partnerům v Srbsku za užitečnou a potřebnou, a proto podporují rozvojové aktivity své obce.

3.3 Případová studie: Litoměřice¹⁸

Příklad rozvojových aktivit města Litoměřice spadá na rozdíl od předchozích dvou příkladů do oblasti rozvojového vzdělávání. Město Litoměřice se rozhodlo stát se jedním z českých fairtradových měst¹⁹. Usilování o získání tohoto statusu podpořilo zastupitelstvo města, které v roce 2011 ustavilo pracovní skupinu pro *Fair Trade*, v témže roce město realizovalo mezinárodní projekt *Aware&Fair* a následně v září 2011 se stalo fairtradovým městem.

V rámci rozvojové osvěty město realizovalo řadu aktivit:

- 30 ochutnávek *Fair trade* produktů při různých akcích (veřejné fórum, Kapradí, adventní jarmarky, kampaně...),

¹⁸) Případová studie vychází z *Prezentace města Litoměřice*, 2014.

¹⁹) Více o fairtradových městech na: <http://www.fairtradovamesta.cz>.

- 120 seminářů a besed na téma *Fair Trade* a rozvojového vzdělávání (přes 3 400 posluchačů),
- dvě prezentace o fairtradovém městě Litoměřicích na konferencích v ČR a tři v zahraničí (Berlín, Poznaň, Hannover),
- pět velkých akcí pro veřejnost (2x férová snídane, férová káva o páté, férové město v pohybu, módní přehlídka fairtradového oblečení a vernisáž v knihovně),
- 1. národní fairtradová konference v ČR
- divadelní workshop,
- příručka pro učitele (soubor aktivit pro výuku globální odpovědnosti hrou),
- TV spoty, živá mapa, fairtradový průvodce.

Město také realizovalo mezi svými občany průzkum, v němž zjišťovalo, do jaké míry občané podporují rozvojové aktivity

svého města. Z průzkumu vzešlo, že myšlenku *Fair Trade* podporuje 69 % občanů (78 % žen a 59 % mužů) a že 65 % občanů podporuje certifikaci města.

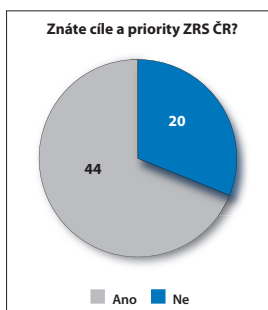
Dle vyjádření zástupců města je k podobným aktivitám potřeba podpora vedení města, koncept Zdravého města a spolupráce s oddělením projektů a strategií. Vhodná je rovněž spolupráce s neziskovými organizacemi a zahraničními partnery. Přičemž důležitou roli v propagaci myšlenky *Fair Trade* sehrály i místní školy a knihovny.

4. Průzkum zahraniční rozvojové spolupráce

Decentralizovaná spolupráce českých municipalit je neprobádaná oblast – dosud neproběhlo žádné šetření či průzkum, který by se tomuto fenoménu věnoval. Svaz měst a obcí ČR sice realizoval v roce 2011 průzkum mezinárodní spolupráce měst, ale ten se věnoval všem zahraničním zemím a nebyl zaměřený specificky na zahraniční rozvojovou spolupráci. Dlouhodobým záměrem Svazu je podpora ZRS českých měst a obcí, ale

a část zaměřenou na budoucnost, resp. na možnosti zapojení, očekávání municipalit a překážky ovlivňující zapojení místních samospráv do rozvojové spolupráce.

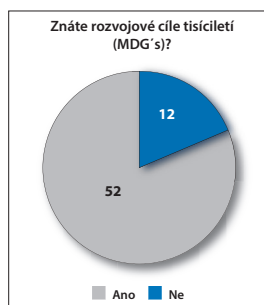
Graf č. 1: Znalost cílů a priorit ZRS ČR

Zdroj: Provedené dotazníkové šetření.

bez znalosti jejich potřeb a motivace nelze podporu Svazu dobře zacílit. Z těchto důvodů realizoval Svaz v průběhu března a dubna 2014 dotazníkové šetření, se kterým oslovil celkem 300 municipalit. Jednalo se především o obce 2. a 3. typu²⁰. Vyplněný dotazník nazpět zaslalo 64 z nich. Průzkum byl zaměřen na tři části: úvodní část, ve které se ověřovala informovanost municipalit o rozvojové spolupráci obecně, část týkající se již zkušených realizátorů rozvojové spolupráce,

Graf č. 2: Znalost MDG's

Zdroj: Provedené dotazníkové šetření.

V úvodní části přibližně jedna třetina ze všech municipalit uvedla, že zná cíle a priority ZRS ČR. Přičemž skutečnost, že se z celkového počtu oslovených municipalit vrátilo 64 dotazníků, by mohlo

20) Podle rozsahu výkonu státní správy v přenesené působnosti zákon rozlišuje obecní úřad obce s rozšířenou působností (tzv. ORP), tj. obce 3. typu, a obec s pověřeným obecním úřadem (tzv. POÚ), tj. obce 2. typu. Obce 2. typu vedle přenesené působnosti vykonává ve svěřeném rozsahu přenesenou působnost ve správním obvodu určeném prováděcím právním předpisem. Obce 3. typu vedle přenesené působnosti a vedle přenesené působnosti POÚ vykonává další ve svěřeném rozsahu přenesenou působnost ve správním obvodu určeném prováděcím právním předpisem. Věcně je rozšířená působnost (např. vydávání cestovních dokladů, řídicích průkazů, živnostenského oprávnění apod.) vymezena jak v zákoně o obcích, tak v mnoha speciálních zákonech.

mimo jiné také znamenat, že informovanost o decentralizované spolupráci a ZRS obecně je v ČR nedostatečná, a v důsledku toho angažovanost měst a obcí nepatrná. MDGs, které jsou zohledněny koncepcí české ZRS v podobě boje proti

chudobě, zná pouze 23 % z nich. Za velmi pozitivní výsledek lze na druhé straně považovat, že více než 60 % oslovených měst a obcí považuje zahraniční rozvojovou spolupráci za prospěšnou či spíše prospěšnou.

4.1 Zkušenosti českých měst a obcí

V 64 navrácených dotaznících uvedlo 10 municipalit, a to Prachatice, Letohrad, Litoměřice, Brno, Černá nad Orlicí, Uničov, Krnov, Valašské Meziříčí, Chrudim, Vrchlabí, že již mají zkušenosti se ZRS. Následující výsledky se proto týkají výhradně této skupiny. Zajímavé výsledky přináší již pohled na motivaci jednotlivých municipalit, neboť z průzkumu vyplynulo, že **hlavním stimulem pro uzavírání rozvojových partnerství je možnost předávat zkušenosti**. Tuto informaci uvedlo 9 z 10 samospráv. Následuje ekonomická spolupráce a podpora demokratických principů.

České samosprávy mají nejčastěji zkušenost s dlouhodobou spoluprací (8 z 10) a humanitární pomocí (4 z 10). Nicméně některé z těchto 10 municipalit se rovněž podílely na jednorázovém rozvojovém projektu (4 z 10).

Tabulka 3 představuje výčet realizovaných projektů. Je patrné, že rozvojové aktivity českých měst a obcí směřují převážně do oblasti vzdělávání, kultury či malých infrastrukturních projektů především v zemích Východního partnerství a Balkánu, které jsou českým samosprávám na základě

Graf č. 3: Motivace českých měst a obcí

Tab. 3: Typy realizovaných projektů

Typ aktivity	Země	Město/obec
výměna lékařů	Bělorusko	Prachatice
darování hraček	Gruzie	Prachatice
podpora fairtrade	Malawi	Litoměřice
projekt Jak končí starý režim a začíná nový	Ukrajina	Brno
zřízení telekomunikační a vodovodní sítě, oprava veřejných budov	Srbsko	Čermná nad Orlicí
kulturní, volnočasové aktivity vzdělávání v předškolním věku, spolupráce středních škol, místní rozvoj	Ukrajina	Uničov
výměna projektových manažerů městských úřadů	Srbsko	Krnov
humanitární pomoc	Srbsko	Valašské Meziříčí
výměna expertů	Afgánistán, Kosovo, Filipíny	Litoměřice, Chrudim
	Gruzie	Prachatice, Vrchlabí

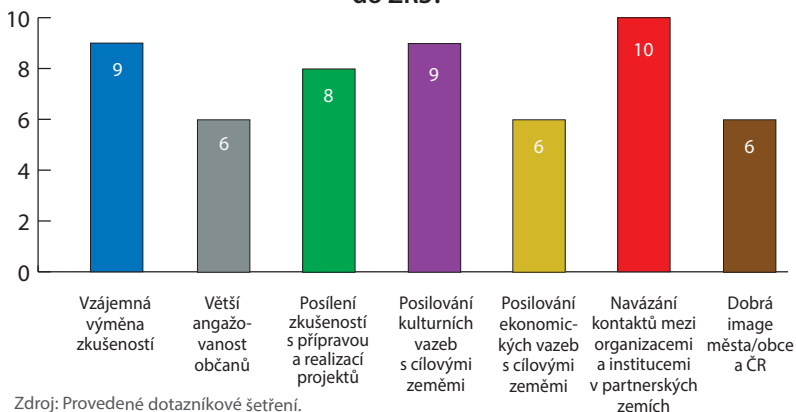
Zdroj: Provedené dotazníkové šetření.

historických vazeb a obdobných transformačních zkušeností nejbližší. Zároveň z dotazníkového šetření plyne, že frekvence spolupráce je intenzivní, neboť 7 municipalit spolupracuje vícekrát za rok a zbylé 3 jedenkrát za 1 až 2 roky.

Neméně důležité je zpětné zhodnocení přínosů plynoucích z aktivit jednotlivých samospráv v rámci rozvojové spolupráce. Zdaleka největším přínosem je pro české municipality navázání kontaktů, posilování kulturních vazeb a vzájemná výměna zkušeností.

Graf č. 4: Přínosy z decentralizované rozvojové spolupráce pro municipality

Jaké byly/jsou přínosy pro Vaše město/obec plynoucí ze zapojení do ZRS?

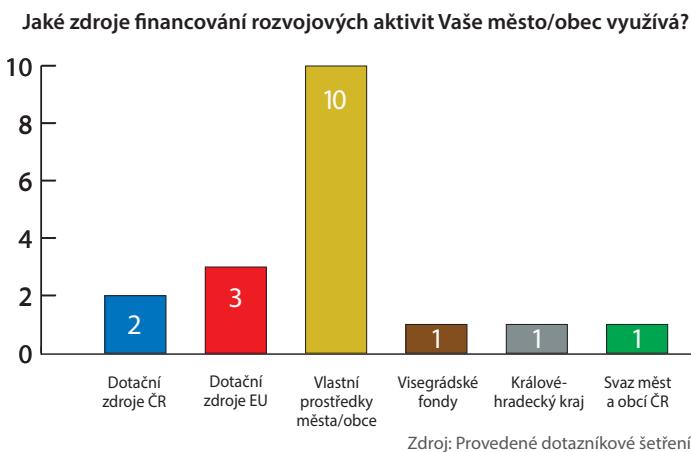

Zdroj: Provedené dotazníkové šetření.

Za pozitivní lze označit také skutečnost, že díky realizaci rozvojových záměrů u českých municipalit došlo k posílení jejich zkušeností s přípravou a realizací projektů obecně. Rovněž v důsledku zapojení municipalit do rozvojové spolupráce byla zaregistrována větší angažovanost občanů do správy věcí veřejných. U 6 samospráv z 10 došlo také k posílení ekonomických vazeb a k vybudování „dobrého jména“.

Důležitým bodem průzkumu byla otázka financování. Z průzkumu vyplynulo, že všechny municipality (10 z 10) financují své rozvojové aktivity v první řadě z vlastního rozpočtu. Některé pro své rozvojové aktivity využívají dotační zdroje EU (3 z 10) a některé z nich také využívají dotační zdroje ČR (2 z 10). Výše prostředků, kterou municipality vynakládají na rozvojové aktivity, se pohybuje v rozmezí 10 až 800 tis. Kč ročně.

Graf č. 5: Financování rozvojových aktivit municipalitami

4.2 Budoucnost české decentralizované spolupráce

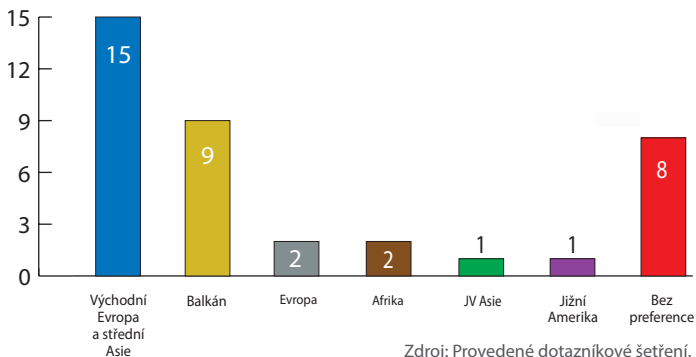
Třetí část průzkumu se zaměřila na místní samosprávy, které uvedly, že mají zájem zapojit se do ZRS v budoucnu či rozšířit svoje stávající aktivity. Celkem jich bylo 32 – tedy přesně polovina z 64 dotazovaných. Cílem bylo zjistit směřování možné podpory českým municipalitám jak ze strany Svazu měst a obcí ČR, tak ze strany

státních institucí, které formují a financují rozvojovou spolupráci ČR.

Z geografického hlediska převažuje z pohledu budoucí spolupráce zcela jasně preference v oblasti východní Evropy a Balkánu. Tyto země jsou českým městům a obcím nejbližší jak z historického,

Graf č. 6: Preferované země pro navázání rozvojové spolupráce z pohledu municipalit

S jakými zeměmi či regiony má Vaše město/obec zájem spolupracovat v rámci ZRS?

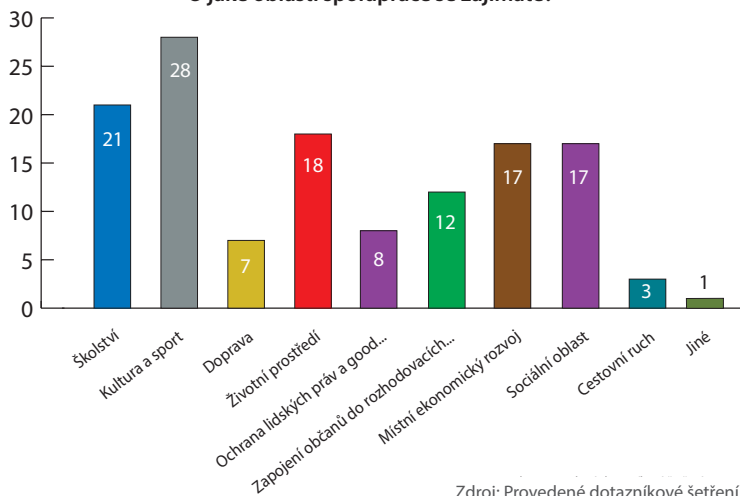

kulturního, tak ekonomického hlediska. Zároveň navázání rozvojové spolupráce s partnery v těchto zemích je pro města a obce snadnější, neboť řada z nich může navázat či prohloubit svoji partner-

skou spolupráci s místními samosprávami v daných zemích, popřípadě využít sítě kontaktů, které si česká města a obce vybudovaly v rámci *twinningu*.

Graf č. 7: Sektorové zaměření spolupráce

O jaké oblasti spolupráce se zajímáte?

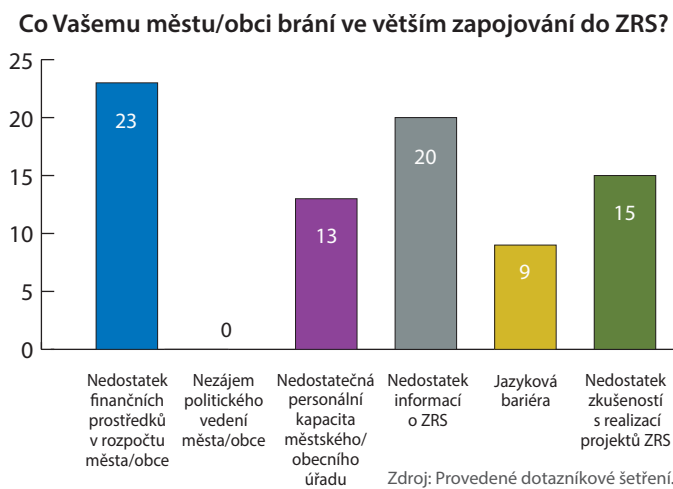
Tematické zaměření svých budoucích rozvojových aktivit města a obce spatřují především v oblasti kultury a sportu, školství, životního prostředí, místního ekonomického rozvoje či sociální oblasti. Do určité míry tak kopírují prioritní oblast české ZRS uvedené v předešlé kapitole. Co se týká ideální formy spolupráce, převažují studijní cesty, stáže a výměnné pobyty. Municipality však shodně preferují i dlouhodobé a jednorázové projekty.

Překážek, které brání městům a obcím ve větším zapojování do ZRS, je dle výsledků průzkumu více. Největšími limi-

tem zapojení českých municipalit do rozvojové spolupráce je nedostatek finančních prostředků v rozpočtu obce. Za skoro srovnatelnou překážku české samosprávy označily nedostatek informací o samotné ZRS. Překvapivě se ukázalo, že limitem není nezáměr politického vedení. K menším překážkám pak města a obce řadí jazykovou bariéru, personální kapacitu nebo nedostatek zkušeností s realizací projektů rozvojové spolupráce.

Z dotazníkového šetření rovněž vyplynulo, že české municipality jsou připraveny zapojovat další aktéry do svých rozvojo-

Graf č. 8: Limity zapojení/prohloubení rozvojových aktivit municipalit

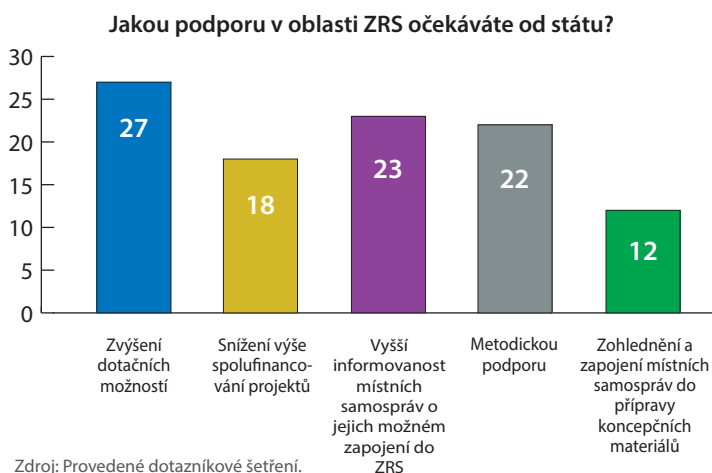
vých aktivit. Mimo občany (27 z 32) česká města a obce mají zájem navázat spolupráci s NNO (24 z 32), ale i s podnikatelskou sférou (21 z 32).

Jako jistý návod k podpoře výraznějšího zapojení místních samospráv ČR v rámci decentralizované spolupráce mohou sloužit odpovědi, týkající se státní podpory v oblasti rozvojové spolupráce,

jež česká města a obce od státu očekávají. Nejvíce municipalit uvedlo zvýšení dotačních možností a následně zvýšení informovanosti o možném zapojení místních samospráv do rozvojové spolupráce. České municipality očekávají také výraznější metodickou podporu a snížení výše spolufinancování rozvojových

projektů v rámci státních dotačních titulů. V neposlední řadě česká města a obce vnímají jako důležité i zohlednění role místních samospráv v koncepčních materiálech týkajících se české ZRS.

Graf č. 9: Očekávaná podpora decentralizované rozvojové spolupráci ze strany státu

5. Financování decentralizované rozvojové spolupráce českých municipalit

Jednou z klíčových otázek spojených s realizací decentralizované rozvojové spolupráce je její financování. Jak jsme již uvedli v kapitole 4, všechna města a obce se zkušeností v oblasti ZRS financují své aktivity v prvé řadě z vlastních zdrojů (10 z 10 měst a obcí). Zároveň však uvádí, že největší překážkou pro rozvoj jejich aktivit v této oblasti je nedostatek financí v jejich rozpočtech. Na druhé straně skupina 32 místních samospráv, které chtějí rozvinout či rozšířit své rozvojové aktivity v budoucnu, nejčastěji od státu očekávají zvýšení dotačních možností a snížení výše spolufinancování.

Pro financování výhradně decentralizované spolupráce je v ČR vyčleněn pouze jeden dotační titul, který administruje ČRA. Mimo tento titul se pro financování rozvojových aktivit místních samospráv jeví jako vhodný transformační program MZV ČR. Vedle těchto programů pak mohou česká města a obce využít program Evropa pro občany, Visegrádský fond, OP Nadnárodní spolupráce Danube či *Europeaid*. Podrobnější informace ke zmíněným titulům a programům uvádíme v následující části kapitoly.

Česká rozvojová agentura²¹

ČRA administruje dotační titul Podpora rozvojových aktivit krajů a obcí v prioritních zemích.²² Ročně je v něm alokován 1 mil. Kč ročně, přičemž maximální výše

dotace činí 0,5 mil. Kč na projekt. Spolufinancování je zde ve výši 40 %. Cílem projektů je podpora partnerských institucí místní správy a samosprávy v cílových zemích, podpora subjektů občanské společnosti a institucí kulturního, sociálního, zdravotního, vědeckého a výzkumného charakteru. Aktivity a výstupy projektů musí být zaměřeny na přenos know-how, sdílení zkušeností s ekonomickou a společenskou transformací a posilování kapacit pro kvalitní správu veřejných věcí. Projekty musí být v souladu s MDGs.

Ministerstvo zahraničních věcí ČR²³

MZV administruje Program transformační spolupráce (TRANS), který se zaměřuje na přenos dobré praxe z ČR v oblasti podpory rozvoje občanské společnosti, spolupráce s místními správami, médií, mládeže a vzdělávání a ochránců lidských práv. Cílovými zeměmi jsou v tomto případě Myanmar/Barma, Bělorusko, Bosna a Hercegovina, Gruzie, Irák, Kosovo, Kuba, Moldavsko, Srbsko a Ukrajina.

21) O ČRA blíže viz <http://www.czda.cz>.

22) O dotačním titulu blíže viz <http://www.czda.cz/cra/projekty/podpora-rozvojovych-aktivit-kraju-a-obci-v-prioritnich-zemich-zrs-cr.htm>.

23) O programu blíže viz http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/transformacni_spoluprace_1/obecne_TRANS/koncepcie_transformacni_spoluprace.htm.

Ve výběrovém řízení pro rok 2014 nebyly poprvé mezi povolenými příjemci dotace města a obce, přestože právě samosprávy nasbíraly za uplynulých 25 let obrovské množství zkušeností s transformačním procesem v řadě oblastí na místní úrovni. Jak bylo uvedeno již v kapitole 2, řada zemí západní Evropy si tuto roli samospráv uvědomuje a podporuje ji.

Evropa pro občany²⁴

Program Evropa pro občany se zaměřuje kromě jiných priorit na vytváření partnerství mezi městy a na vytváření sítí měst. Kromě měst z EU je tento program otevřen také městům z Albánie, Makedonie a Srbska. Zastřešujícím cílem programu je pomáhat rozvíjet evropské občanství a zlepšovat podmínky pro občanskou a demokratickou účast v EU. Program má zvyšovat povědomí občanů EU o společných dějinách, paměti a hodnotách Unie a podporovat demokratickou angažovanost občanů při procesu tvorby politik EU, mezikulturní dialog a dobrovolnictví.

Visegrádský fond²⁵

Podporuje spolupráci mezi městy ve Visegrádské čtyřce a městy v zemích Východního partnerství. V jeho rámci lze podpořit oblasti jako kultura, věda a vzdělávání, výměna mládeže, podpora turizmu aj. Rozpočet projektů se zpravidla pohybuje mezi 6–15 tis. eur.

Podmínkou účasti v programu je partnerství aktérů alespoň ze 3 zemí Visegrádské čtyřky a jedné země Východního partnerství. Projektů se mohou účastnit ved-

le místních samospráv také neziskové organizace, školy a univerzity a vzdělávací či výzkumné instituce.

OP Nadnárodní spolupráce Danube²⁶

V programovém období 2014–2020 bude ČR zapojena do nového programu Danube, který zahrnuje Rakousko, Bosnu a Hercegovinu, Bulharsko, Chorvatsko, Českou republiku, Německo, Maďarsko, Moldavsko, Černou Horu, Rumunsko, Srbsko, Slovensko, Slovinsko a Ukrajinu. Témata řešená v rámci jednotlivých priorit zahrnují většinu tradičních témat řešených nadnárodní spoluprací, jako jsou inovace, doprava, životní prostředí či institucionální spolupráce.

Europeaid²⁷

EuropeAid je úřad pro rozvoj a spolupráci EU. Disponuje řadou finančních nástrojů, skrze které může podporovat rozvojovou spolupráci a specificky také rozvojovou spolupráci místních samospráv. Způsob přidělování této finanční pomoci probíhá skrze otevřená výběrová řízení, do kterých se mohou přihlásit žadatelé z předem definovaných geografických oblastí. V rámci výběrových řízení existuje velká konkurence v podobě zkušenějších aktérů

24) O programu blíže viz http://eacea.ec.europa.eu/europe-for-citizens_en.

25) O fondu blíže viz <http://visegradfund.org/v4eap/>.

26) Informace o OP viz <http://www.strukturalnifondy.cz/cs/Fondy-EU/2014-2020/Operacni-programy/OP-nadnarodni-spoluprace-Danube>.

27) Blíže o *Europeaid* na http://ec.europa.eu/europeaid/index_cs.htm.

ze západních zemí EU. Rovněž administrativní a jazyková náročnost, ve spojení s tlakem na zapojení více partnerů v rámci projektů lze považovat za hlavní důvody, proč se české municipality doposud výzev *Europaïd* neúčastnily.

Tematické zaměření je uvedeno vždy v každé výzvě a mění se podle potřeby cílových zemí. Mezi cílovými zeměmi jsou

zastoupeny v různých výzvách prakticky všechny rozvojové země jak Evropě (mimo EU), Africe, Asii, tak Jižní a Střední Americe. Spolufinancování je zpravidla 15 % pro země EU²⁸.

28) Výzvy jsou zveřejňované na speciální adrese <http://ec.europa.eu/europeaid/work/funding>.

6. Závěr

Je zřejmé, že decentralizovaná rozvojová spolupráce je pro boj proti chudobě a dalším aspektům bránícím rozvoji klíčová. Jak již bylo zmíněno v kapitole 2, tato forma spolupráce je zcela běžnou v západních zemích Evropy. Rovněž EU tuto formu spolupráce výrazně podporuje, neboť si je vědoma skutečnosti, že řada problémů musí být v rámci rozvoje řešena na místní úrovni za pomoci spolupráce místních či regionálních samospráv. Ochrany životního prostředí, zajištění sanitární a lidské bezpečnosti, zajištění potravin, pitné vody a základních veřejných statků, fungující infrastruktury, veřejné bezpečnosti či udržitelného rozvoje lze úspěšně dosáhnout v případě, že se na jejich zajištění podílí také místní či regionální samosprávy, které se mohou poučit od svých zkušených partnerů z rozvinutých zemí.

Z předkládané studie plyne, že decentralizovaná rozvojová spolupráce v ČR je oproti západním zemím EU zatím na začátku, ale dle průzkumu o zahraniční rozvojové spolupráci místních samospráv ČR lze očekávat její růst, neboť zde existují desítky municipalit zvažujících své zapojení či rozšíření rozvojových aktivit. Zároveň lze konstatovat, že podpora této formy mezinárodní spolupráce českých municipalit není, jako je tomu v západních zemích Evropy i EU samotné, dostatečně akcentována státními institucemi, jež jsou činné v oblasti ZRS ČR. Přesto již nyní evidujeme několik českých měst

a obcí, které tuto formu mezinárodní spolupráce s úspěchem realizují (viz kapitola 4).

Česká města a obce jsou důležitým aktérem na poli mezinárodních vztahů, zejména v oblasti partnerství měst, kde české municipality navázaly stovky partnerství po celém světě. Tuto úlohu by měly zastávat i v oblasti rozvojové spolupráce, jakkoliv to na první pohled nemusí být patrné. Díky historickým zkušenostem jsou české municipality žádanými partnery rozvojových projektů především v zemích Východního partnerství či dalších prioritních zemích české ZRS.

Výsledky průzkumu shrnuté v kapitole 4 ukazují, že české municipality přispívají k obnově vztahů, které zanikly s rozpadem Východního bloku, realizují kulturní i sportovní výměny, přenášejí pozitivní zkušenosti, jež získaly během transformačního procesu, a zároveň upozorňují na jeho negativa, dělí se o zkušenosti z oblasti *good governance*, vytváří podporu pro možnou ekonomickou spolupráci podnikatelských subjektů z partnerských měst, obcí či regionů nebo přispívají k rozvojové osvětě v ČR. Díky tomu česká města a obce, zapojená do rozvojové spolupráce, přispívají nejen k rozvoji svých partnerů v zahraničí, ale také k rozvojové osvětě občanské společnosti v ČR a k šíření dobrého jména české ZRS a ČR doma i v zahraničí.

Na závěr této studie jsou uvedena doporučení, která mohou pomoci ke většímu rozvoji ZRS českých měst a obcí. Tato doporučení jsou rozdělena do tří oblastí dle jejich zacílení, tj. doporučení pro státní instituce činné v oblasti ZRS, doporučení pro Svaz měst a obcí ČR a doporučení pro české municipality.

Doporučení pro státní instituce ČR činné v oblasti ZRS

Jak již bylo mnohokrát nastíněno, role českých měst a obcí v rámci ZRS je jedinečná. Bylo by žádoucí, kdyby státní instituce ČR maximálně využívaly jejich potenciálu, čímž by mohlo dojít k zvýšení dlouhodobého efektu rozvojové pomoci v prioritních zemích české ZRS. Je nezbytné si uvědomit, že místní samosprávy z podstaty své existence se primárně zabývají jinými oblastmi (např. zajišťování služeb občanům, rozvoj svého území apod.) než je rozvojová spolupráce. Tím se zásadně liší od neziskových organizací, pro které je rozvojová spolupráce často hlavní náplní jejich činnosti. Je však důležité zdůraznit, že i přes tyto limity mohou české municipality významně přispět k omezení chudoby a dalších negativních jevů s chudobou spojených, neboť mohou do rozvojové spolupráce na rozdíl od ostatních aktérů vložit místní samosprávnou dimenzi nezbytnou pro zajištění efektivní rozvojové spolupráce. Zároveň česká města a obce mohou vedle ostatních aktérů rozvoje nabídnout expertní znalosti široké škály odborníků z řad zastupitelů a úředníků, kteří disponují praktickými zkušenostmi v oblastech pokrývajících všechny druhy veřejných služeb.

České municipality rozšiřují vnímání rozvojové spolupráce, neboť dokáží navázat spolupráci jak mezi politickými reprezentacemi, tak mezi občany, neziskovými organizacemi, místními firmami apod. Jinak řečeno, vytvářejí žádoucí zastřešení pro další možnosti navazující spolupráce. Místní samosprávy tak spoluutváří zahraniční rozvojovou politiku ČR formou diplomacie na místní úrovni. Jejich přístup k rozvojové spolupráci je tedy na rozdíl od ostatních aktérů komplexnější. Mimo to je zřejmé, že města a obce budou tihnout ke spolupráci s jedním či menším počtem partnerů. Nelze očekávat velké multilaterální projekty, které zahrnují větší množství partnerů či aktivit. Nicméně, takováto spolupráce může dosáhnout dlouhodobé kontinuity a udržitelnosti, která je jednou ze základních podmínek poskytování české rozvojové spolupráce.

Zájem českých municipalit o decentralizovanou rozvojovou spolupráci roste. Dle našeho průzkumu mezi českými municipalitami existují až dvě desítky samospráv, které reálně zvažují své zapojení do ZRS ČR, a metodická podpora ze strany státních institucí se pro realizaci jejich rozvojových projektů jeví jako klíčová. Vzhledem ke specifitě obcí a měst by bylo vhodné snížit administrativní náročnost projektů pro tyto subjekty, neboť české municipality nemají dostatečné personální kapacity jako jiní aktéři a tato administrativní náročnost jejich rozvojové úsilí komplikuje.

Jak dále vyplynulo ze zmiňovaného průzkumu, velkým limitem hlubšího zapojení českých municipalit do ZRS jsou nedostatečné finanční zdroje pro jejich

rozvojové aktivity. S ohledem na výše uvedené přednosti decentralizované rozvojové spolupráce a její pozitivní přínosy pro českou ZRS by bylo vhodné ze strany státu výrazněji podporovat aktivity českých municipalit prostřednictvím zvýšení státní finanční podpory municipalitám. Nabízí se několik variant. První z nich je snížení povinného podílu kofinancování v rámci dotačního titulu určeného výhradně pro místní samosprávy a kraje. Další možností státní podpory je rozšíření okruhu dotačních titulů/programů, do kterých se města a obce mohou zapojit, především zařazení místních samospráv do skupiny příjemců v programu TRANS. K zvážení lze doporučit i implementaci osvědčených programů podpory decentralizované rozvojové spolupráce, které jsou zcela běžné pro zkušené evropské donory, jako je např. Nizozemsko (viz podkapitola 2.1).

Velkým přínosem pro podporu decentralizované rozvojové spolupráce v ČR by bylo také prohloubení spolupráce klíčových státních institucí se Svazem měst a obcí ČR, který hájí zájmy místních samospráv ČR a který je reprezentuje v rámci Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci. Zapojením Svazu do koncepční přípravy ZRS v rámci jednotlivých pracovních skupin lze dosáhnout větší vyváženosti názorů aktérů české ZRS v koncepčních dokumentech a hlubší diskuse o problematice decentralizované rozvojové spolupráce českých samospráv.

Doporučení pro Svaz měst a obcí ČR

Doporučení adresovaná Svazu měst a obcí ČR lze rozdělit do dvou oblastí: aktivity

Svazu směrem dovnitř, resp. ke své členské základně, a aktivity Svazu navenek, resp. k institucím na státní a unijní úrovni.

V rámci první oblasti by měl Svaz měst a obcí ČR v souvislosti s rostoucím zájmem českých municipalit o téma rozvojové spolupráce nadále pokračovat v propagaci a informování o decentralizované rozvojové spolupráci prostřednictvím svých komunikačních kanálů, neboť jak se z průzkumu o ZRS českých měst a obcí ukázalo, informovanost municipalit o této formě mezinárodní spolupráce je velmi nízká. Kromě toho by měl Svaz usilovat o prohloubení konzultační činnosti a poradenství v oblasti rozvojové spolupráce, tak aby se stal přirozeným kontaktním a informačním centrem o české decentralizované rozvojové spolupráci.

Se vzrůstajícím zájmem své členské základny o problematiku rozvojové spolupráce by měl Svaz měst a obcí rovněž zvážit ustavení platformy měst a obcí pro decentralizovanou rozvojovou spolupráci v rámci pracovních struktur Svazu, jež by se zabývala klíčovými rozvojovými dokumenty na české i evropské úrovni včetně formulace stanovisek českých municipalit k nim a k problematice rozvojové spolupráce obecně. K podpoře aktivnější participace zástupců místních samospráv v oblasti rozvojové spolupráce by bylo vhodné také vytvořit a spravovat databázi odborníků z řad zastupitelů a úředníků, jejichž znalosti a zkušenosti je možné využít v rámci rozvojových projektů Svazu a dalších aktérů, jako je MZV ČR, ČRA, NNO apod.

Směrem ke státním institucím by Svaz měst a obcí ČR měl usilovat o udržování kontaktů a odborné diskuse s příslušným odborem MZV ČR a ČRA. **V souvislosti s posílením role českých municipalit v rámci koncepčních a programových materiálů by bylo žádoucí, aby se Svaz účastnil jednání relevantních pracovních skupin zabývajících se zahraniční rozvojovou spoluprací.** Dle vzoru podpory decentralizované spolupráce v západních zemích EU by Svaz, jako zastřešující organizace českých měst a obcí, měl rovněž prosazovat strukturovanou podporu českým samosprávám (dotační program) na podporu jejich zapojení do rozvojové spolupráce, neboť tento druh státní podpory se v jiných zemích osvědčil a přiměl místní municipalitu realizovat rozvojové projekty.

Mimo to, Svaz by měl zintenzivnit spolupráci s ostatními aktéry české ZRS, nalézt s nimi průsečíky vzájemné spolupráce, popřípadě podílet se na rozvojových aktivitách ostatních aktérů, které by byly žádoucí pro podporu decentralizované rozvojové spolupráce v ČR.

Na evropské úrovni by měl Svaz měst a obcí ČR pokračovat ve spolupráci s CEMR a Platformou v oblasti rozvojové spolupráce. Svaz by měl usilovat o co nejširší zapojení v rámci pracovních skupin CEMR a Platformy zaměřených na problematiku rozvoje, tak aby mohl skrze tyto organizace ovlivňovat nejen evropské rozvojové politiky, ale rovněž sdílet zkušenosti a know-how evropských místních samospráv a jejich asociací v oblasti rozvoje, přenášet je následně na národní úroveň a podílet se na formulování konceptu

decentralizované rozvojové spolupráce. Současně by bylo žádoucí, aby Svaz měst a obcí ČR rozvíjel spolupráci s národními asociacemi samospráv v cílových zemích české ZRS, aby tak vytvořil vhodné podmínky pro navázání potenciální rozvojové spolupráce mezi českými městy a obcemi a jejich protějšky v tamějších zemích.

Doporučení pro města a obce

Jak již bylo zmíněno v doporučeních určených Svazu měst a obcí ČR, města a obce aktivní v rozvojové oblasti by se měly zapojit do platformy měst pro decentralizovanou rozvojovou spolupráci v rámci pracovní struktury Svazu měst a obcí ČR, kde by mohly diskutovat své názory, formovat stanoviska týkající se rozvojové spolupráce obecně a podílet se na vytvoření akčního plánu pro podporu decentralizované spolupráce v ČR.

V rámci své působnosti by se české municipality měly snažit také o zvýšení zapojení občanů, neziskových organizací a místních podnikatelů do svých rozvojových aktivit. Neméně důležité je, aby (především nezkušené) české municipality využívaly individuálních konzultací ČRA a MZV ČR u předkládaných rozvojových projektů. Kromě individuálních rozvojových projektů se českým městům a obcím naskýtá příležitost zapojit se do rozvojové spolupráce prostřednictvím vysílání odborníků. České municipality disponují širokou škálou odborníků z řad zastupitelů a místních úředníků, kteří by mohli předávat své odborné znalosti v rámci rozvojových projektů jednotlivých aktérů ZRS.

7. Seznam použitých zdrojů

- *Česká republika pomáhá*. MZV ČR. 2013.
- *Dotazníkové šetření*. Projekt Podpora zapojení měst a obcí ČR do zahraniční rozvojové spolupráce. SMO ČR. 2014.
- *Empowering Local Authorities in partner countries for enhanced governance and more effective development outcomes*. European Commission. 2013. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europeaid/what/civil-society/documents/com_2013_280_local_authorities_in_partner_countries_en.pdf, staženo 2. 6. 2014.
- *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010-2017*. MZV ČR. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publicakce/koncepce_zrs_cr_2010_2017.html, staženo 2. 6. 2014.
- *Local authorities: actors for development*. European Commission. 2008. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OM:2008:0626:FIN:EN:PDF>, staženo 2. 6. 2014.
- *Prezentace města Valašské Meziříčí*. Seminář Rozvojová spolupráce měst a obcí, 2014.
- *Prezentace města Litoměřice*. Seminář Rozvojová spolupráce měst a obcí, 2014.
- *Proslov Leena Verbeeka*. CLRAE. 2013. Dostupné z: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2103855&Site=COE>, staženo 2. 6. 2014.
- *Současné trendy v partnerství měst a obcí*. SMO ČR. 2012.
- *Structured Dialogue, Concluding paper*. European Commission. 2011. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europeaid/who/partners/civil-society/structured-dialogue_en.htm, staženo 2. 6. 2014.

Elektronické zdroje:

- Česká rozvojová agentura na: <http://www.czda.cz>
- EACEA na: http://eacea.ec.europa.eu/europe-for-citizens_en
- EUROPEAID na: http://ec.europa.eu/europeaid/index_cs.htm
- Kampaň fairtrádova města na: <http://www.fairtradvamesta.cz>
- MZV ČR na: <http://www.mzv.cz/>
- Platforma na: <http://www.platforma-dev.eu>
- Strukturální fondy na: <http://www.strukturalni-fondy.cz>
- Visegrad – Eastern Partnership Program na: <http://visegradfund.org/v4eap/>

8. Seznam zkratek a akronymů

CEMR	Rada evropských obcí a regionů
CSO	Organizace občanské společnosti
ČR	Česká republika
ČRA	Česká rozvojová agentura
EU	Evropská unie
ISS COP	Integrovaná střední škola Centrum odborné přípravy
MDGs	Rozvojové cíle tisíciletí
MEPCO	Mezinárodní poradenské centrum obcí
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NNO	Nevládní neziskové organizace
OP	Operační program
OSN	Organizace spojených národů
SMO ČR	Svaz měst a obcí ČR
SOU	Střední odborné učiliště
UCLG	Mezinárodní organizace Spojená města a místní samosprávy
ZRS	Zahraniční rozvojová spolupráce

Vydal Svaz měst a obcí České republiky
v nákladu 300 ks.
Vydání první, Praha 2014

*Tato publikace vznikla v rámci projektu
Podpora zapojení měst a obcí ČR do zahraniční rozvojové spolupráce
podpořeného v rámci zahraniční rozvojové spolupráce ČR.*

ČESKÁ REPUBLIKA
POMÁHÁ

Svaz měst a obcí
SMO
ČESKÉ REPUBLIKY

*Tato publikace vznikla v rámci projektu
Podpora zapojení měst a obcí ČR
do zahraniční rozvojové spolupráce
podpořeného v rámci zahraniční
rozvojové spolupráce ČR.*

